

7. Конституція України: затверджено Законом України від 20.04.1978 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888-09>

Бай Т.

(наук.кер. —доц. Лобач К.В)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ СТОСУНКИ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ

Як відомо Литовські Статути діяли на українських землях з XVI – до першої половини XIX ст., доки не було ведене нове російське законодавство. А до цього часу український народ послуговувався у вирішенні шлюбно-сімейних відносин саме Литовськими статутами, тобто вони діяли близько трьох століть на наших землях. Шлюбні та сімейні відносини регулювались нормами, які склались ще в Київській Русі і були перенесені в Статути. І тому центральним елементом сімейного права за Литовськими Статутами був правовий інститут шлюбу, що був започаткований відповідно до українських звичаїв і слідує традиціям народу.

Статути, досить чітко регламентують всю систему укладання шлюбів. Відповідно до норм звичаєвого права людина вважалася повноправним членом громади лише по одруженні, а неодружений чоловік, якого б віку він не був, уважався парубком. До того, хто своєчасно не одружився, ставилися не поважно, і він навіть отримував меншу частку спадщини.

В Статуті 1566 року йдеться про те, що шлюбний вік жінок становив 15 років, а чоловіків — 18. Згодом III Статут зменшив шлюбний вік жінки до 13 років [1].

Укладання шлюбу здійснювалось у декілька етапів: сватання, оглядини, заручини, вінчання та весілля. Сватання й оглядини як підготовча дія не мали ніяких правових наслідків. Правові наслідки наставали тільки після заручин. Сторона, яка відмовилась одружитися після укладання угоди про шлюб (заручин), зобов'язана була виплатити обумовлену угодою недотримку як відшкодування витрат із підготовки до шлюбу. Заручини могли відбутися ще у дитячому віці майбутнього подружжя. Якщо в сім'ї було кілька дівчат, то обов'язково слід було раніше видати заміж старшу, а потім наступну по ній за віком.

Після сватання і заручин представники нареченої та нареченого уклали шлюбний договір. Порядок оформлення шлюбних договорів і наслідки їх невиконання досить докладно розглянуті в Литовських статутах. Головною частиною такого договору були майнові відносини. У ньому

визначалися посаг нареченої та вено (віно), що записувалося нареченим своїй майбутній дружині в порядку забезпечення її посагу. У разі смерті батьків нареченої приданим повинні були забезпечити її брати. Зазвичай розмір вено (віно) повинен був удвічі перевищувати розмір посагу. Законність шлюбу стверджувалася вінчанням [2].

Перешкодою для взяття шлюбу могло бути різне віросповідання чи кровна спорідненість. У такому разі шлюб стає можливим лише з дозволу церкви. Так, жінкам-християнкам заборонялось одружуватися з мусульманами та іудеями. Заборонялось також одружуватись особам, які раніше вже перебували у трьох шлюбах. У випадку смерті батьків і незгоди рідних видати дівчину заміж вона могла одержати дозвіл на шлюб від посадових осіб. Особиста згода на шлюб нареченого й нареченої мали значення лише в тому випадку, коли вони були матеріально забезпечені та перебували у зрілому віці. Найчастіше ця згода була тільки формальністю [2].

Науковці акцентують увагу на становищі жінок. За Литовськими статутами заборонялось віддавати дівчат та жінок-вдів силоміць заміж, жінкам надавалось право вільного волевиявлення при виборі шлюбного партнера. Водночас, обираючи чоловіка, дівчина зобов'язувалась рахуватись з волею батьків чи опікунів. Особисті відносини подружжя формувалися залежно від їх характеру, походження та майнового становища.

Дотримання дітьми поваги до батьків ґрунтувалося не лише на звичаях і моралі, а й на законодавстві. Так в Литовському Статуті 1529 року в розділі 4, пункті 13 зазначено «як повинен бути покараний той, хто вдарив батька чи матір» - це насамперед позбавлення сина чи доньки спадку. Діти, відповідно до норм, зобов'язані були підкорятися волі батьків, які могли видати дочку заміж або одружити сина, не питаючи їхньої згоди; мали право віддавати дітей для відробітку боргу, а також мали необмежене право покарати дітей за непослух. У разі якщо дочка без дозволу батьків одружилася, то її слід залишити без приданого і будь-якого спадку. Таким же є покарання якщо неповнолітня дівчина, що не має батьків, одружилася без згоди на це рідних (дядька по батьківській лінії) [3].

За Литовськими Статутами визначалися права жінки на окреме майно (віно чи посаг), а також рівноправність учасників подружнього життя щодо питань виховання дітей. Діти мали однакове право на спадкове майно батьків, незважаючи на те, що були народженні в різних шлюбах.

Розірвання шлюбу в юридичній термінології Литовських статутів позначалось терміном „протестація”. Окрім припинення шлюбу, юридична процедура мала на меті забезпечення матеріальних умов та захист прав дітей подружжя. Проте розірвання шлюбу здійснювалося з дозволу церкви.

Слід зауважити, що шлюбно-сімейна інституція в Литовських Статутах розглянута доволі обширно, проте в більшій мірі вона регулювала відносини між більш заможними верствами тогочасного суспільства. Водночас низка норм мала універсальний характер, зокрема: чітке встанов-

лення шлюбного віку; визначення прав і обов'язків батьків і рідних при створенні нової родини; зобов'язань нареченого; визначення становища жінки та її дітей та ін.

Література:

1. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. Посіб/ П.П.Музиченко. – 4-те вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 429 с.
2. **Терлюк, І. Я. Історія держави і права України.** Доновітній час: навчальний посібник / І. Я. Терлюк. – К. : Атіка, 2006. – 944 с.
3. М. Печенюк Шлюбна політика шляхтянок XVI – першої половини XVII століття/ М. Печенюк.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://naub.ua/2013/11/15/>

Безручко А.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

Видатний учений, письменник, історик, громадсько-політичний діяч, етнограф, педагог, загалом надзвичайно талановита й дивовижно ерудована людина Микола Іванович Костомаров є однією з тих постатей, з якими асоціюється українське відродження та національна історична наука XIX століття. Розглядаючи творчу спадщину видатного вченого Миколи Івановича Костомарова (1817-1885), прихильника лібералізму того часу, слід відзначити його внесок у розробку понять «народ», «український народ», «національна свобода українського народу» і свобода особистості взагалі. М. І. Костомаров багато часу присвятив вивченню історії народу, його ідеалів, прагнень, його боротьби, здобутків і втрат, проблем економічного, культурного і духовного розвитку, постійно наголошував на визнанні за народом його самотності.

М. І. Костомаров був одним з перших вчених Росії, який відстоював ідею народної історії, історії мас, один із перших прагнув осмислити історію шляхом вивчення духовного життя народу. Саме М. І. Костомаров одним з перших порушив питання про узаконення українського народу, його історії, активно відстоював думку, що творцем історії є не царі та їхні приближені вельможі, а народ. Служіння народу було головним змістом життя і праці М.І. Костомарова. Вчений не тільки обґрунтував право українців на власну, окрему від загальноросійської історію, а й звернув увагу на землю як на територіальну одиницю, що раніше жила своїм власним, незалежним життям. В історіософських працях та публіцистичних статтях він обґрунтував самостійність української нації й відмінність україн-